

1. Een bijzonder gezin

Een samengesteld gezin is een bijzonder gezin. Anders dan een 'gewoon' gezin. De meeste gezinnen worden gevormd door een man en vrouw die besluiten hun leven te delen en vervolgens samen kinderen krijgen. Dit is het zogenaamde traditionele gezin. In de Nederlandse samenleving komen steeds meer alternatieve gezinsvormen voor, waardoor het traditionele gezin in aantal afneemt. Toch woont nog altijd het grootste deel van de kinderen in een traditioneel gezin. Zonder volledig te zijn komt in de eerste vier hoofdstukken naar voren wat kenmerkend is voor een samengesteld gezin.

Gebouwd op verlies

Trouwen en een gezin vormen zijn vreugdevolle gebeurtenissen. Als een jonge man en een jonge vrouw verliefd op elkaar worden, verkering krijgen en samen trouwplannen maken, zal de omgeving daar vaak blij mee zijn. Als een jong echtpaar de komst van hun eerste kind aankondigt, zijn er felicitaties. Trouwen en kinderen krijgen zijn blijde gebeurtenissen. 'Het is niet goed dat de mens alleen zij', zegt de Bijbel (Genesis 2:18).

Een samengesteld gezin is bijzonder omdat de vreugde van een nieuw huwelijk altijd omgeven is met de rouwrand van verlies. Er is eerder een huwelijk gesloten, soms zelfs twee. Dat is echter verbroken door een verdrietige scheiding, of doordat een van de ouders niet meer leeft. De vorming van een samengesteld gezin onderstreept dat verlies nog eens extra. In het geval van echtscheiding maakt het de weg terug onomkeerbaar. Veel kinderen van gescheiden ouders houden de hoop dat hun ouders

elkaar weer lief zullen krijgen. Als vader of moeder een nieuwe relatie krijgt vervliegt die hoop definitief. Daarom zullen er niet alleen gevoelens van blijdschap zijn, maar ook van verdriet, van teleurstelling, van boosheid, of op zijn minst gemengde gevoelens.

De kinderen in het samengestelde gezin kunnen de (toekomstige) stiefouder beschouwen als een concurrent. 'Bijvoorbeeld: hij parkeert zijn auto in papa's garage!' 'Zij zit op mama's stoel en slaapt in háár bed!' De stiefouder neemt de plaats in die eerder door hun eigen vader of moeder werd bezet. Hoewel er veel kinderen zijn die hun ouders dat best gunnen, roept dat ook verdriet op. Bij sommige kinderen kan de komst van de stiefouder het gevoel oproepen dat hun overleden of elders wonende ouder helemaal vergeten is.

De vader van Petra (15) is na het overlijden van haar moeder vrij snel hertrouwd. Binnen een jaar had hij een nieuwe relatie. Petra had er veel moeite mee, maar ze zag ook wel dat het niet anders kon. Haar vader kon het gezin en het huishouden absoluut niet aan. Het was vaak een puinhoop in huis. Petra's stiefmoeder weet van aanpakken en heeft al snel de structuur in huis hersteld. Petra is daar heimelijk wel blij mee. Toch heeft het haar heel veel pijn gedaan dat haar stiefmoeder een maand na het trouwen de foto van haar moeder heeft verhuisd. Die stond altijd op het dressoir in de woonkamer. Nu staat de foto boven op het bureau van haar vader.

Het is belangrijk dat de overleden of vertrokken ouder een plaats krijgt. De manier waarop dat gebeurt kan heel verschillend zijn. Het is goed dat de ouders van een samengesteld gezin daarover nadenken en de overleden of

vertrokken ouder een plaats geven. Laat bijvoorbeeld de foto van de overleden ouder staan op de plaats waar deze altijd stond. Maak voor de kinderen een herinneringsboek over de overleden ouder. Misschien is het wel aan te raden dat de stiefmoeder aan tafel niet exact op de stoel van de overleden moeder gaat zitten, maar een ander plekje krijgt. Is het mogelijk dat de niet-aanwezige ouder een plaatsje krijgt in de preek op de trouwdag? Welke plaats krijgt de familie van de overleden ouder bij de bruiloft?

Gemengde gevoelens

Gemengde gevoelens zijn er ook bij de ouders van een samengesteld gezin. Een vrouw die trouwt met een weduwnaar zal zich realiseren dat hij eerder een trouwdag heeft gehad. Toen stond er een ander naast hem. Een vrouw die hertrouwt na een eerdere echtscheiding kan het verleden niet ongedaan maken. Als ze minderjarige kinderen heeft zal ze in vrijwel alle gevallen nog met haar ex-man moeten blijven samenwerken. De kinderen blijven namelijk ook zijn kinderen. Stiefmoeder Femke beschrijft in een van haar columns in familieblad Terdege hoe de vreugde van haar relatie met Bram gemengde gevoelens opriep:

Na de koetjes en kalfjes wordt de koe dan toch bij de horens gevat. 'We zijn heel blij dat Bram weer een relatie heeft en dat Tim de moeder krijgt die hij zo nodig heeft', zegt de oudste zus van Brams overleden vrouw. Ik knik haar dankbaar toe. 'Ik ben blij dat je dat zegt', zeg ik, 'want ik kan me voorstellen dat mijn aanwezigheid ook pijnlijk en verdrietig voor jullie is.' In de stilte die volgt, worden er tranen vergoten en zakdoeken tevoorschijn gehaald. Bram zoekt mijn hand en geeft er een bemoedigend kneepje in. Tim verdrijft uiteindelijk de spanning door te roepen wanneer hij nu eindelijk chips krijgt. Ik blijf met een

dubbel gevoel zitten. Ik hou van Bram en ben blij met onze liefde voor elkaar. Maar om daarvan te kunnen genieten, moest er eerst een jonge moeder, met nog een heel leven voor zich, sterven.

Rouwproces

Of het nu gaat om het overlijden van een van de ouders of om een echtscheiding: in beide gevallen gaat het om verdrietige en ingrijpende gebeurtenissen. Dit verdriet moet een plaats krijgen. Dat proces noemen we 'rouwen'. Rouwen is een kunst. Iedereen doet dat op een eigen, bij zichzelf passende manier. De werkelijkheid van het verlies moet onder ogen worden gezien. De een huilt daarbij een vloed van tranen, terwijl de ander in stilte rouwt.

Er zijn gezinnen waar weinig ruimte is voor een rouwproces. Na overlijden van een van de ouders wordt gezegd: Het leven gaat door. Na een echtscheiding krijgt vooral de praktische kant van de scheiding aandacht. Soms gaat alle aandacht naar de strijd die voortduurt tussen de vechtende ouders. Dan wordt er niet gerouwd. Dan is er geen plaats voor gevoelens van verdriet, van pijn, van machteloosheid. De verschillende gezinsleden zijn aan het 'overleven'. Het verdriet wordt weggestopt. Daarmee onthouden gezinsleden elkaar echter heel veel. Als je je verdriet niet laat zien, ontvang je ook geen troost. In stilte strijd je dan je strijd, terwijl niemand écht weet hoe het met je gaat. De onderlinge relatie binnen het gezin verdiept zich niet, het verdriet wordt niet besproken. Het ontbreekt aan werkelijke ontmoeting met elkaar, aan echt contact. In een gezin waar verzuimd wordt om te rouwen, blijft onverwerkt verdriet bestaan. Het verdriet wordt weggeduwd. Het gevolg daarvan kan zijn dat de gezinsleden niet onverdeeld blij zijn met de vorming van het samengestelde gezin. Misschien verzetten de kinderen zich er wel hevig tegen.

Opgave voor ouders

Het getuigt van wijsheid als de ouders van een samengesteld gezin zich realiseren dat er verliezen zijn geleden. Stiefmoeder Femke beschrijft in een van haar columns hoe zij en haar man Bram zich realiseerden dat het verleden onuitwisbaar was in hun samengestelde gezin en in het leven van hun (stief)zoontje Tim.

De hulpverlener kijkt Bram aan. 'Jij bent heel erg belangrijk in dit gezin', zegt hij. 'Want jij bent de biologische vader van Tim. Het zou goed zijn als jij de band die je met Tim hebt verder gaat versterken, zodat Tim zich minder gaat richten op Femke.' Bram vertelt dat hij zo graag een 'gewoon' gezin wil vormen en wil voorkomen dat Tim zijn kind is en Hanna het mijne. De therapeut buigt zich naar voren en benadrukt: 'Maar jullie zijn geen gewoon gezin. Femke is níét de moeder van Tim. Tims moeder leeft niet meer. Femke, niemand kan van jou verwachten dat je van Tim houdt alsof het je eigen kind is. Hij is niet jouw kind! Je hoeft voor hem niet dezelfde gevoelens te hebben als voor Hanna, sterker nog, dat kan helemaal niet. Je vraagt veel te veel van jezelf.' Als we een uur later buiten staan, voelt de last op mijn schouders al iets minder zwaar. Als één gesprek dat al kan bewerkstelligen, dan is er hoop.

De vorming van een samengesteld gezin is een teken van hoop, van een nieuw begin. Dat maakt echter de verliezen in het verleden niet ongedaan. Het is niet gemakkelijk om te praten over de geleden verliezen. Dat moeten de gezinsleden leren. Dat zullen de ouders van het samengestelde gezin sámen moeten doen. Soms zal dat als vanzelf gaan, zeker als beiden een vergelijkbare ervaring (bijvoor-

beeld het overlijden van hun eerste partner) hebben meegemaakt. Soms kan verdriet echter verzwegen worden om de ander te sparen. Een vader vindt het bijvoorbeeld pijnlijk om met zijn tweede vrouw te spreken over het verlies van zijn eerste vrouw. Zij zal zich misschien met haar vergeleken voelen. 'Ik ben maar tweede keus ...' Om de stiefouder te sparen wordt het verlies dan verzwegen. Het nieuwe echtpaar zal moeten leren om samen te spreken over het verdriet.

De ouders van het samengestelde gezin moeten ook met hun kinderen spreken. Verdriet daarover moet een plaats krijgen, het moet onder ogen worden gezien, er moet gerouwd worden. Desnoods moet open gesproken worden over verdriet dat lange tijd is weggestopt. Het vormen van een samengesteld gezin is geen gemakkelijk proces. Rouwen kost tijd, al is het niet aan omstanders om die tijd voor te schrijven.

Tips voor (stief)ouders:

- ▶ Bedenk dat de vreugde van een samengesteld gezin altijd omgeven is door de rouwrand van verlies.
- ▶ Geef de overleden of vertrokken ouder een plaats. Denk aan het bespreken van herinneringen, een foto, of een herinneringsboek.
- ▶ Realiseer je dat de komst van een stiefouder bij kinderen heel verschillende gevoelens kan oproepen. Blijdschap, spanning, maar ook verdriet, teleurstelling of boosheid. Toon begrip voor de gevoelens van het kind.

- ▶ Geef ruimte aan de verliezen van het verleden. Als er geen ruimte is om te rouwen blijft er onverwerkt verdriet bestaan. Dat vormt een verhindering voor écht contact in het samengestelde gezin.
- ▶ Houd voor ogen dat een samengesteld gezin een teken is van hoop. Het maakt echter de verliezen van het verleden niet ongedaan.